

v teh dveh jezicah ima. I kaj bi potem iz tega sledilo nego pomota? Razun družih ovir bi iz tega tudi za slovaropisca izhajala ta velika sitnost, da bi slovar triglot postal in vendar v tem ne bi se razun duhovščine nobenemu vstreglo.

Živo pa nam je potreba tudi slovensko-italijanskega slovara; s tem bi se namreč onim Slovincem vstreglo in tudi našim italijanskim uradnikom, ki med Slovenci, posebno na Primorskem, svoje službe opravljajo. Dandanes namreč naš narod od vseh svojih uradnikov tirja, naj se slovenščine učé. Nemci to lahko storijo, a od Lahov to tirjati je težavnejše, ker potrebnih pripomočkov gledé italijanščine še nimamo. Poznam pa nekega mladega gospoda, ki, ves vnet za blagor našega milega naroda, že več časa gradivo za italijano-slovenski slovar nabira, in nadjati se je, da prej nego mnogo časa pričakovani ljubljanski slovar beli dan zagleda, svoje delo dovrši. Nadjati se je pa tudi, da sl. slovenska Matica svoje pomoči ob svojem času ne odreče temu delu.

V Tominu 3. oktobra 1868.

C.

Prošnja.

Podpisano vredništvo se obrača še enkrat s srčno prošnjo do vseh domorodcev in dijaške mladine, da blagovolijo, kar so nam še na dolgu ostali, vsaj do 15. novembra t. l. v g. J. Blaznikovo tiskarnico v Ljubljano poslati; za vsacega posamesnega je le malo, za nas vendar prevelik znesek, da ga sami ne zmoremo. Pri tej priložnosti opominjamo tudi naših starših dolžnikov z resno besedo njihovih dolžnosti.

Vredništvo „slov. Glasnika.“

SUZE

znancah i prijateljah

na grobovih Velečastne gospode

Mata Jurinea, kanonika i **Andra Marota** *) kaplana, oba rodjena Kastavca

preminuvša meseca septembra 1868.

Tam u šumi vèrh planine,
Dva se k nebu dižu bora,
Nit oluje, nit vihrine,
Nit ista munja spora
Nekerši jih s' neba zgora.

Al' v korenju borah tjuh,
Koji grizu, koren strižu,
Gnezdo červah, kletih dvijuh,
Što do vèrha čak već sizu
Uništeči bore grizu.

Vèrsac zgriznuv čèrveci borah,
Jedan sada, drugi pada,
Sunce tamni, tamni zora,
Al' eto jih oba sada
Jedan, drugi v večnih nada.

To je bore slavska mati
Porodila, odgojila,
Pa joj dati, pomoć slati
Mate, Andro, sinka mila
Do smèrti su sadila.

Ljubit veru, dom i cara
Njim bè dèlo njim načelo,
Što je runo, puno žarah
A i dèlo, s' kojeg vrèlo
Proiztiče svih dobarah.

Nije tuge, suzah nije
Ali duša, sèrce kuša
Sažaljenje da odkrije,
Te Vam plete vènac ružah
Nakićenih tèkom suzah.

Život rajskoj domovini,
Daj Vam Bože kò sve može;
Jer ste vèrni domu vèri
I caru kò ti znađeš Bože
Sa životne bili kože.

Dopisi.

Novomesto 27. sept. — Danes zvečer bila je v tukajšnji čitalnici beseda. Predstavljala se je znana igra Miroslava Vilharja „Filozof“ po gospojici Idi baronesi

*) Andre Maroti, tudi dobro znan dopisnik „Novicam.“

Schweiger-jevi in gospojici Malici Durini-jevi, in pa gospodih Alojzu Gorencu in Ivanu Dularu, kateri vsi so svoje naloge prav izvrstno rešili. Vrh te igre se je tudi deklamovala znana Prešernova poezija „Nova pisarija“ in sicer vrlo dobro od zgorej imenovane gosp. Gorence in gosp. Jožefa Kutil-a; po besedi bil je ples, in tako je večer prav prijeten bil.

Iz Košanske doline na Notranjskem 18. sept. J. V. — Izvedite, drage „Novice“, da naša letošnja letina je veliko slabejša mimo lanske. Sprva je sicer vse prav lepo kazalo, al pozneje nam je nemila suša vse tako stisnila, da smo sená in žita prav malo pridelali. Zelje so nam, kakor v več krajih, grde gosenice, katerih je bilo na milijone po zelnikih, do čistega požrle; krompir pa je bil črv zeló poškodovan, zdaj pa še sila gnjije; sadja je prav malo; grozdje nam je tam pa tam toča potolkla, sicer pa je vendar lepo in že skoraj zrelo. Ni čuda, da so naši kmetje v skrbi, od česa da bodo živeli. — Pa zadosti o tem. Prav veselo je slišati, kako se naša reč slovenska med ljudstvom širi; al pri naši okrajni uradnji moramo žalibog z obupnim srcem reči, da še zmiraj stara trma po starem kopitu vlada, in da nas še vedno z nemškimi „šriftami“ pitajo.

Iz Poddrage na Ipavskem. (Velika beseda in poddraški fantje.) Program poslednje čitalnične besede se je, kakor se reči sme, v veliko zadovoljnost zvrševal. Le pripetila se je ovi večer nevšečnost, ktera je gospôdo, ktera je blagovolila počastiti nas s svojo nazočnostjo ta večer, utegnila žaliti, in kako bi tudi ne? Al naj častitim gostom v tolažbo povemo to, da so bili ovi porredneži le hlapčoni, ki so se dali ali po kaki obljudi ali kakor koli podšuntati, da so kakor divjaki razsajali. Naj prejmejo gotovo plačilo za svojo neotesanost! Drugi poddraški fantje se niso udeležili grde sirovosti, bili so deloma pri besedi nazoči, deloma so mirili omenjenih 9 divjakov. Častite goste, ki so nas v tolikem številu počastiti blagovolili, lepo prosimo, naj pozabijo ono nezgodo in naj se ne strašijo obiskati nas drugo pot. Porok smo jim, da se kaj takega ne bode ponovilo, in da pošteni naši fantje sami bojo skrbeli, da se ne oskrunja čast naši vasi. Zato pa tudi izrekamo srčno željo, da vrli naši mladenči vsi stopijo v čitalnico. Podajmo si roke, in omikujmo se drug drugemu, da bode svet o nas le dobro govoriti mogel. Sicer pa tudi to priznavamo, da bi se oni še rajši vpisali v naše društvo, ko bi le imeli kakega pevovodja in buditelja do ubranega petja, da ne bi trebalo za vsako veselico od Poncija do Pilata tavati in si — pri tolikih domačih fantih — po tujih vaséh pevcev beračiti. Milo petje požlahnuje srce, zato je po pravici pel slavni nemški pevec: Kjer pesmi slišiš, ondi ostani, — hudobni ljudje ne pojó!

Čitalnični udje.

Iz Planine 2. oktobra. — Dopisún v „Tagbl.“ od 30. u. m. oglasil se je zopet; al še bolj ko prvokrat naletel je zdaj, kajti reva gotovo ne ume slovensko, ko je tako preobrnil dopis v „Novicah“, kakor ciganka žakelj. Mogoče je pa tudi, da je storil to v svojem fanatičnem vnetji, kvasiti laži in dražiti svet. V kratkem mu odgovorim le to, da dopisovalec v „Novicah“ ni „Landkaplan“ in da nikdo ni nabiral udov po trgu za čitalnico, da mu bo pa omenjena oseba morebiti jako hvaležna za čast, da jo stavi med prve „Honoratiore.“ Od prve do zadnje vrstice je tedaj vse laž; celi dopis ni družega ko iz laži sestavljena sanjarija, ki jo ponuja lačnim nemškutarjem. Ubogi „Tagblatt“, ki že zdaj po blatu smrdiš, kmalu bodeš počil laži, ako jih še dalje nabiraš v svojo mavho. Prostoslav.

Iz Šmartna pri Cerkljah 28. sept. R.—n. — V sredo 23. t. m. je razsajal pri nas tako hud vihar, da

se spominja le malokdo enacega. Drevje je lomil in sèm ter tje premetaval, da je bilo groza. Vse je bežalo. Ljudje so dobro zapahovali hišna vrata, iskaje varnega zavetja v pohoštvu; al tudi tu jih je nadlegovala viharja sila. Ene hiše streho je odnesel vihar in jo raztresel na vse vetre. — Ajda je zeló polegla, našelo se je bo veliko, samo zrnja bo bolj pičlo.

Iz Vipave 3. okt. — „Tagblatt“, kteremu poglavno načelo je to, da kakor gad pika po duhovščini kranjski, je prinesel unidan tudi iz našega kraja dopis, v kterem je le edino to resnica, da je Ž. otrok umrl, vse drugo pa, kar se tiče žuganja za plačilo itd., je grda laž. Iz gotovega vira morem povedati, da ženi ni nihče za plačilo naprej žugal in da tudi solda ni naprej plačala. Dva dni po pogrebu je prinesla njena hči 70 sold. plačat, al gospod denarja še v roke ni prejel; ker je perica, se jej je dalo iz usmiljenja perilo prati, in dobivala je še povrh 1 goldinar. To je faktum, ki se bo dal ob svojem času tudi s prisego pritrditi. Kar se pa tiče „velikega plačila“, ni nikakoršna skrivnost, da štola znaša duhovnemu 70 soldov, pevcu 35, cerkovniku 90, za kadilo 12 soldov, tedaj vse skupaj 2 gold. 7 soldov. Mrtvaški list od otroka je prišel v farovž ob poli osmih zvečer in drugi dan so pokopali otroka. Bravši nesramno laž v „Tagblattu“ se je vprašala žena, je li morebiti h komu šla denarne pomoči prosit za pogrebščino? Na to je prav plašno odgovorila, da je šla okoli gospôde, in je povedala, kje je bila. Da pa je šla beračit, tega nikakor ni duhovščina kriva, kajti hodila je okoli, predno je še z duhovnim gospodom le besedico o pogrebu govorila. In da je Žontovka „s solzami v očeh“ prosila od hiše do hiše, rad verjame vsak, kdor jo pozná, kako zna. Tudi je lahko mogoče, da je ad captandam benevolentiam tû ali tû ali tam tudi miloščine prosila, rekši, da drugače otroka ne bodo pokopali. Je pa vsega tega duhovščina kriva, ker o tem nič vedela ni, in zarad pogrebščine pred pogrebom še nikjer besede ni bilo? Pa kaj je „Tagblatt-u“ za to mar, da le kaj „škandala“ prinese po principu svojem „calumniare audacter, semper aliquid haeret.“ Mi pa ga za zdaj le prislovice opominjamo, ki se veli: „vrč nosi vodo, da se mu uhó odbije“ ali da „Tagblattovci“ razumejo: „der Krug geht so lange“ itd. itd....

Iz Ljubljane. (Iz deželne zbor.) Predno nadaljujemo popis zborovih sej, imamo dodati iz seje 17., da je poslanec Ravnikar prvokrat prišel v zbor in predpisano obljubo storil. V ravno tej seji je bil predlog deželnega odbora, da se na šneperski grajsčini na Notranjskem napravi deželna nižja gozdna šola (glej 40. list „Novic“), enoglasno potrjen.

V 18. seji je dr. Costa v imenu deželnega odbora poročal o mnogih prenelebah volilnega reda pri volitvi deželnih poslancev na Kranjskem, ki so bile deželnemu zboru v pretres in sklep predložene v 6 postavah. Na prvi pogled se vidi tem predlogom, da nameravajo 1861. leta odločeni volilni red tako spremeniti, da se volilcem zljajša volitev, — da v njem vlada pravilo prave ustavne svobode, in se vsem velikim posestnikom, kteri brez vojskine priklade od svojega posestva plačujejo leto in dan najmanj 100 gold. zemljiščinega davka, pravica dá v skupini „velikih posestnikov“ voliti, čeravno njih posestvo ni vpisano v „bukve gosposkinih zemljišč“ (Landtafel), ampak le v navadne „gruntne bukve“. Dr. Costa, ki je z velikim trudom in temeljito vednostjo izdelal te predloge, je v sporočilu na drobno naštel, da v „gospôške zemljiščine bukve“ zapisani posestniki plačujejo skupaj na leto brez priklad 54.000 gold. davka, tedaj le $\frac{1}{14}$ del celega zneska (750.000 gold.), ki ga kranjska

dežela plačuje, in vendar število poslancev, ki jih ti gospodje pošiljajo v deželni zbor, znaša skor tretji del vseh poslancev. To ni pravična razmera, zakaj zraven teh 217 v „landtafel“ vpisanih posestnikov, je še 66 posestnikov, ki tudi čez 100 gold. zemljiščinega davka plačujejo, pa so vpisani v navadne gruntne bukve. — Za volitev meščanov in tržanov so bile drugačne skupine nasvetovane in tudi sprejete, namreč te-le: Ljubljana voli za-se, — Idrija za-se, — Postojna, Vrhnika, Lož, Planina, Senožeče in Cerknica volijo skupaj v Postojni, — Kranj, Loka, Tržič, Radolca, Kamnik, Železnike in Kropa volijo skupaj v Kranji, — Kočevje, Ribnica in Sodrašica volijo skupaj v Kočevji. Kar pa se tiče kmetiških občin, delajo občine vsacega politiškega kantona (okraja) za-se svoj volilni okraj, tacih kantonov je zdaj 11, tedaj naj so volitve za te občine v Ljubljani, Kamniku, Kranji, Radolci, Postojni, Logacu (Planini), Novomestu, Krškem, Litiji, Kočevji, Črnomlju. — Viharne so bile razprave o teh in še drugih premembah volilnega reda, kterih so se udeležili cesarski namestnik, potem pa baron Apfaltern, pl. Kaltenegger, Kromer, Zavinšek, grof Thurn iz zborove manjščine, iz večine pa dr. Toman, Svetec, dr. Prevec in poročevalec dr. Costa. Najhuja borba od strani manjščine je bila zato, da bi veliki posestniki ostali, kakor so dozdaj bili, sami za-se, — da bi Tržič ostal volilni okraj, kakor je zdaj bil, da so Kamničanje in Radolčani morali v podnožje Ljubelja potovati, — in da bi se Kočevju ne mešala Sodrašica. Al vsi razlogi, s kterimi sta se borila posebno Apfaltern in Kromer, niso obveljali proti tehtnim dokazom Costovim, Tomanovim, Svetčevim in Prevčevim. Sprejeto je bilo vse, kakor je sporočilo nasvetovalo. (Po priliki prinesó „Novice“ več govore). — V tej seji je naznanil dr. Costa še to, da nasvet, kterega zahteva c. kr. finančno ministerstvo zarad prenelebe zemljiščinega in hišnega davka, je že izdelan in da pride kmalu sporočilo v deželni zbor.

V 19. seji je grof Barbo v imenu finančnega odbora poročal zarad deželnih uradnikov, zdravnikov, muzealnega kustoza itd. in njihove plače. Predlogi so večidel vsi obveljali v tem, da se plača za zdaj ne povikša, sicer pa, da se ustanovi nova služba koncipista (z 800 gld.) in ingrosista (s 500 gld.); namesti diurnistov sme deželni odbor v službo jemati praktikante, ki se v prisego vzamejo in 180 gld. letne plače dobivajo; službina leta se jim štejejo. — Dr. Costa poroča potem o ustanovi deželne blagajnice in načrtu začasne službine inštrukcije; vse se je sprejelo brez razgovora, — ravno tako se tudi proračuni zemljedelskega zaloga za 1868. in 1869. leto in končni račun zaloga za zemljiščino odvezo od 1867. leta izročijo finančnemu odboru. Dalje zagovarja dr. Costa svoj predlog, kteri meri na to, da se poslanci oprostitjo opravilstva zapisnikarskega in da kak deželni uradnik bode zapisnikar v zborovih sejah. (Predlog izročen ustavnemu odboru in po njem odobren, je obveljal tudi v 22. seji zborovi.)

Po vsem tem je prišel vladin predlog o nadzoru šolskem (Schulaufsicht) na vrsto. V imenu odbora šolskega je poročal dr. Toman. Šolski odbor je marsikaj prenelel v vladinem načrtu, rekši, da poduk ki ga dobiva mladina v šolah, mora krepčati in blažiti mladini srce, mora bistriti in jasni njen duh, mora obsegati vse vednosti, ktere narod potrebuje, da se od dne do dne bolj omikuje ter napreduje v gospodarstvu in blagostanju sploh. Zato je potreba, da vsi, kterim je narodova sreča na srcu, imajo nadzorno pravico, da so vsi ti, in sicer cerkev, učiteljstvo, narod in

država zastopovani v nadzornih svetih, in gledé na vse to na posebne okoliščine naše dežele, nasvetoval je odbor v vladinem načrtu nekatere spremembe. Najvažnejše nasvetovanih prememb so te-le: Cerkvni zastopniki v krajnem šolskem svetovalstvu (3. §.) so samostojni dušni pastirje ali njihovi namestniki, to je, ne le fajmoštri, ampak tudi njihova vikarji ali kaplani; toraj teh ne bode treba voliti. — Izpuštil se je vladin pristavek o judovskem zastopniku, ker na Kranjskem ni juda; za prihodnje čase pa, če se vendar kateri vseli, ni treba že zdaj skrbeti. V krajni svet pride tudi učenik krščanskega nauka (katehet) (4. §.), če ima krajni svet več šol, ima glas najstarejši katehet, drugi so v njem le kot svetovalci. Kazen (6. §.), če kdo ne bi hotel biti ud krajnega sveta, se je od 50—300 gold. znižala na 5—50 gold. Krajni svet se shaja vsake 3 mesece enkrat, ne pa vsaki mesec, kakor je zahtevala vladina predloga. — V okrožni svet (19. §.) naj prideta, ker nimamo drugoverskih šol, dva katoliška duhovna, ktera izvoli knezoškofijski konzistorij, in dva učitelja, ktera izvoli učiteljski zbor. Po vladinem predlogu bi imel biti v Ljubljani mestni župan, drugod pa c. kr. okrajni glavar predsednik okrožnemu svetu; šolski odbor pa je svetoval, da si okrožni svet sam voli predsednika. — Vladin predlog (22. §.) zahteva, da ima vlada potrditi izvoljeni okrožni svet; šolski odbor pa je svetoval, da se ta volitev vladi le naznani. — Vladni predlog (34. §.) je meril na to, da sta dva deželna odbornika uda deželnega šolskega sveta; šolski odbor pa je predlagal, da deželni zbor pošlje dva poslanca, tako da mu je na voljo dano, ali ju pošlje iz svoje srede, ali ktera druga dva. — Dva učitelja, ki imata biti v deželnem šolskem svetu, imenuje cesar po nasvetu deželnega odbora; vladni predlog pa je bil, da ju nasvetuje c. k. vlada; zato se je vladin zastopnik upiral in deželnemu zboru odrekaval pravico do te spremembe, češ, da gré vladi najviše nadzorstvo v šoli. — Prvi poprime poslanec Dežman besedo. On vidi v odborovih nasvetih spet le in še večje gospodstvo duhovnov v šoli; to pa bi bila grozna nesreča šolstvu. Nove verske postave so bile na Kranjskem z navdušeno zadovoljnostjo sprejete (smeh); vse je glorio pélo, ko so bile razbite konkordatove verige (smeh). Hvalisa se sicer duhovščina, da je bila velika pomočnica šolam; (to je resnica!) al s to hvalo so se duhovni sami kadili po časnikih (ohó!) Duhovni so premalo podučeni za šolstvo. Ko je kranjska dežela luteranska postajala, so stanovi tujce klicali v deželo in šole; to so bili možaki! Posvetnjak, deželni svetovalec Edling je moral katekizem predstavljati v kranjski jezik. V novejšem času sta le šolski svetovalec Močnik in korar Zavašnik šole povzdignila. Duhovščina le strup narodnega sovraštva cepi v mlada srca. — In tako je bila skor vsaka beseda v Dežmanovih ustih strup proti duhovščini. — Poslanec Svetec ga prvi zavrača, rekši, da žalostni bodo časi, ko ne bode duhovščina skrbela za omiko ljudstva. (Dobro!) Vlada je v okrajni šolski svet poklicala duhovne vseh vér; ker pa smo na Kranjskem sami katoličani, tedaj smo djali dva katoliška duhovna v to svetovalstvo. Dežman pravi, da duhovščina ni nič prida za šolo storila; al on tega ni dokazal. Duhovni niso bili ovira šolskemu napredku, ampak le vlada. Kdo je postave dajal šolam? Vlada. Kdo je šole snoval? Vlada. Vlada je imenovala učitelje; vlada je odločevala šolske bukve. Ako so tedaj šole slabe, vsega je le vlada kriva. Vlada je v prejšnjih časih naše šole le ponemčevala; za kaj družega jej ni bila skrb; nemščino so ubozim otrokom vbijali v glavo, ktere so se naposled toliko navzeli, da so slovensko svoje ime čečkali z nemškimi črkami. Dežman pravi,

da duhovščina naša ni sposobna za šolstvo — in vendar je tudi njemu učiteljica bila. Kako da se Dežman na vse kriplje upira duhovščini v šolah, birokraciji pa ne? Temu je uganjka lahka: če uradniki hrbet obrnejo Dežmanovi stranki, pa je ta stranka na suhem. (Smeh.) — Dr. pl. Kaltenegger se boji, da ne bi se po odborovem predlogu vés šolski svet sestavil iz duhovnov; tega pa ni nameraval državni zbor. — Kromer zagovarja vlado, da ni ona kriva slabega šolskega napredka. Šolske postave so dobre. (Dr. Costa: O, izvrstne!) Le izpeljevale se niso prav. „Neumen kmet, pokoren kmet!“ to je bilo géslo móž, ki so jih izpeljavali. Duhovščina je imela dozdej vso oblast v rokah; to ne sme dalje tako biti; sodniške preiskave kažejo divja srca in nepotrpnost v verskih in narodnih rečeh. — Dr. Costa pravi, da Dežman sam ne verjame, kar je govoril o posebnem veselji, s katerim so bile verske postave sprejete; marveč je šla od tod na dunajski državni zbor prošnja z obilnimi podpisi za veljavo konkordata. Liberalci so sicer oni večer hoteli Ljubljano razsvetliti, al nobena noč ni bila tako temna kakor tista. (Smeh.) Morebiti da Dežman ima kakega prijatla med duhovni, težko pa jih ima več kot prstov na roki (smeh). Dr. Costa potem Dežmana podučuje, kaj je „socijalna“ izreja, kaj pa „človeška“; za to nam gré v šolah, a ne za uno. Naša duhovščina je podučena, da vé in zná, kar vedeti mora. Vlada vsako leto hvali za šolstvo zaslužene duhovne; je li to laž ali hlimba? Dežman ni nič dokazal, le besede je vezal; mi pa imamo žive izglede za šolo zasluženih duhovnov med seboj, katerih prsi so kinčane s častnim križem. (Dobro!) Šol za silo imamo res mnogo; al hvala Bogú, da se duhovščini naši smili z davki preobloženi narod in da ona sama podučuje v šolah, kjer soseske ne morejo plačevati učiteljev. Mi nimamo judov, luterancev pa premalo, da bi imeli pravico do krajnega sveta. Skrb za narod naš nas je vodila pri posvetovanji šolskega nadzora. Ako se sprejme naša osnova, dobro bo za šole. — Poslednjo besedo v splošni debati ima še poročevalec dr. Toman, ki pobija Dežmanove ugovore in druge. Mi hočemo ravnopravnost v šoli; če Dežman pravi, da je naš predlog zoper državno postavo, naj to dokaže v specijalni razpravi. Mi nočemo, da bi birokracija gospodovala v šoli. Nikar ne žalite duhovščine naše; ona je izgled marsikteri drugi deželi; ona goji vero in omiko domá, pa hodi tudi na tuje vero pridigovat in človeštvo omikavat. Danes imenujete rodoljubne naše sinove izdajavce domovine, ker se pogajajo za omiko narodovo, tujce nekdanje, ki so prišli za to v deželo, pa hvalisate dobrotnike. (Pravo!) Naš narod je čisto katolišk, in to je velika čast njegova. Pustite mu sveto vero! (Pravo!) Vsa Avstrija bila bi srečna, ko bi imela le eno vero. Oni, ki so v 16. stoletji luteransko vero učili pri nas, skrbeli so za napredek slovenskega slovstva; današnji neverniki pa hočejo narod naš ponemčiti. Centralizem od 1861. leta je škodoval našim šolam. Drugod nimajo preprirov zaradi jezika v šolah; pri nas nam vrivata zmiraj kamna spotike. Nemška politika ni avstrijska politika. Deželni zbor ima pravico o postavodaji deželni. — Ko je bila splošna debata končana, pri specijalni debati poprime cesarski namestnik besedo in zagovarja vladin predlog. Ko so v specijalni razpravi govorili še Kromer, Kaltenegger, Dežman in ces. namestnik in jim je odgovarjal dr. Toman, je bila vsa postava o šolskem nadzoru sprejeta po predlogih šolskega odbora in seje konec — popoldne ob 5. uri.

V 20. seji je v imenu šolskega odseka poročal dr. Bleiweis o postavi, kako naj se uresniči ravnopravnost narodna v šolah in uradnijah, in da

se osnuje akademija za pravoznanstvo v Ljubljani. V sporočilu je odbor privzel le še §. 19. osnovne postave in s tem zagovarjal načrt svoj, ki zadeva javne šole, ki so take, ktere zdržuje država, dežela ali občina. — V splošni razpravi poprime cesarski namestnik prvi besedo in razklada vladine misli tako, da je narodna večina govor njegov pozdravila z dobroklicem. — Potem se vzdigne Kromer in na vse kriplje nasprotuje nasvetovani postavi; Kramarič pobija njegove napade in pravi, da on je kmet, in da bolje kot Kromer vé, kaj kmetje hočejo; oni hočejo svoj jezik, a ne ptujega. — Za njim govori dr. Toman in skrepko besedo brani narodne pravice narodom in avstrijsko zavest Slovencev, ki v veliki Nemčiji vidijo pogubo Avstrije. Iz istega stališča kakor Kromer oznanuje tudi Dežman izveličanje slovenskega naroda v nemški kulturi; ves govor njegov je tako napravljen kakor da bi za Slovence ne smelo biti narodnih pravic! Take čudne razloge je vlekel na svet kakor jih more vleči advokat, ki zagovarja stvar, o kateri je prepričan, da je zgubljena. Ko sta še dr. Kaltenegger in Zavinšek nasprotovala, vsak po svoje, pa vsi trobili v isti rog, je poprijel poročevalec dr. Bleiweis besedo. Kdor je slišal ravnokar šolski postavi nasprotne, sem ter tje zeló strupene govore — je začel dr. Bleiweis svoj govor — misliti se mora, da ne živimo v ustavni Avstriji, in ker se čujejo taki glasovi iz tako imenovanih „ustavoljubnih“ ust, treba, da nekoliko bolj pogledamo v obličje sedanji ustavi, da vidimo, je li ona kriva taci govora, ali da se le napéno tolmači. In ker se je sporočilo odborovo vtopilo na §. 19. dec. ustave, nam je dolžnost, da pri tej priliki očitno povemo, kaj da mislimo o sedanji ustavi, in to tem več, ker po §. 19. deželne ustave imamo tudi pravico, pretresati ustavo državno. Ker bojo „Novice“ drugi pot prinesle ves ta govor, naj povemo zdaj le to, da je govornik se ozrl v dôbo preteklih 20 let, kar si Avstrija ustave dela, kako je delal Schmerling, kako Beust, a nobeden ni dovršil nič tacega, kar bi bilo po volji vsem narodom avstrijskim. Uni je ustrezal Nemcem, ta Magjarom — oba pa sta merila z napéno mero, ker v Avstriji imajo tudi druga kraljestva zgodovinsko pravo, a ne samo Magjari, in tudi drugi narodi morajo imeti narodno pravo, a ne samo Nemci. Večina narodov avstrijskih je tedaj obsodila dvalizem kot nesrečo Avstriji, kajti dvalizem ne krepi Avstrije, ne ugaja večini narodov na tej in uni strani Litave, naklada nam pa velika bremena. Potem je prestopil govornik na pretres decemberske ustave, o kateri ne tají, da ima marsikaj dobrega in svobodnega; al dozda imale lepe principe izrečene, djanske izpeljave o svoboščinah pa še ni. Dalje obžaluje, da mnogim homatijam avstrijskim so se dodale še prav po nepotrebno verske, ktere je nemški liberalizem tirjal. Te verske postave imenuje pravo Pandorino puško, iz ktere, kakor nam gnjusno pisani in ilustrirani napadi na katoliško duhovščino in katoliško cerkev v „Figaro“, „Kikiriki“ in drugih časnikih te baže vsaki dan kažejo, je izletelo velikih hudičev in malih hudičkov toliko na dan, da se jih vlada sama strašiti mora. Konečno prestopi govornik na združenje vseh Slovencev v eno politično celoto, ktera edina je v stanu varovati in zagotoviti narodno ravnopravnost Slovincem. Potrebo tega združenja dokazuje s tem, kako se Slovincem godí na Štajarskem, Koroškem, Primorskem; povdarja, — da želja po tem združenju traja že od 1848, — da je v političnih in sodniških zadevah že nekoliko bila v preteklih letih, — da bi Avstriji sami na korist bila itd. O vsem tem in drugih govorih drugi pot več, ker da-

našnji list ne more popisati vsega, kar se je godilo do $\frac{1}{2}$ 4 ure popoldne, ko je bila vsa postava po predlogu odborovem in z dodanim nemškim Bajsenfelsom z veliko večino glasov sprejeta.

Idrijska peticija je bila rešena s tem, da šola rudniškega êrara ne spada pod postavo državnih, deželnih ali občinskih šol. Peticija „konstitucionalnega društva“ se je dala društvu nazaj, ker nasprotuje §. 19. osnovne postave.

V 21. seji je Svetec poročal o opravljenem poročilu deželnega odbora. Zarad železnic, o kateri se je dr. Tomanu še posebna hvala izrekla za njegove zasluge, je bilo sklenjeno, deputacijo poslati na Dunaj, ki se zahvali za dovoljenje železnice Njih Veličanstvu; voljeni so bili v to poslanstvo dr. Toman, dr. Wurzbach, Peter Kozler, Fid. Trpinec in dr. Zavinšek. — V tej seji so bili sprejeti predlogi zarad realke, najdenišnice, naprave velikih občin in občinskega zastopa, in predlog zastran odpisa gruntne davka (glej današnje „Novice“ na 2. strani). Cesarski namestnik je odbijal očitjanje finančnih gospósk, ki sta ga ponavljala dr. Toman in Svetec.

V 22. in poslednji seji je bila najvažnejša razprava ta, ki je obravnavala ponudbo c. k. finančnega ministerstva, po kateri se ima kranjski deželi vzeto premoženje povrniti s tem, da se jej dá 700.000 gold. v novih obligacijah. Zbor je sklenil, naj se sprejme ponudba, čeravno je prepičla.

Ko so bila vsa opravila končana, je sklenil predsednik dr. pl. Wurzbach sejo s kratkim govorom in slava-klicem Njih Veličanstvu, ki ga je zbor navdušeno trikrat ponovil. Cesarski namestnik se poslovi od deželnega zbora sè zagotovilom, da z veseljem priznava, da je veliko delal in temeljito zvrševal svoja opravila. Veliki posestniki so s 5 glasovi posl. Dežmana izvolili v deželni odbor, iz katerega je Kromer stopil.

Po tem prosi dr. Bleiweis še zadnje besede in govori blizo tako-le:

Gospôda! Deželni zbor letošnji je na razhodu. Naj mi je dovoljeno, da v slovesnem tem momentu spregovorim zadnjo besedo v imenu večine zborove.

Le malo časa je bilo odločenega zborovanju našemu, — dobrih mesec dni. Vendar ako se ozremo na pretekli ta čas nazaj, vidi se — kar sta priznala tudi prečastita predgovornika — da smo mnogovrstnih in za domovino našo prevažnih reči mnogo rešili popolnoma, nekatere pa dognali tako daleč, da se rešijo v kratkem času. Po takem moremo zadovoljni slovó jemati danes od zbornice deželne, ker nam vest pravi, da smo storili svojo dolžnost.

Res je, da je včasih zeló šumélo, da je hudó šumélo, ko je vsaka stran, stran na levi in desni, iz svojega stališča branila svojo stran, — al gospoda moja na uni strani! vedite, da sveta naloga nam, ki nas je poslal narod slovenski iz kmetov, trgov in mest, bila je nepremakljivo ta, da se borimo za svetinje naroda našega, to je, za svobodo na podlagi narodnosti naše in sv. vere naših očetov.

Konstatirati pa morem resnico, da takrat, kadar je šlo za olajšanje davkovskih bremen, ki tako silno tarejo milo domovino našo, bil je zbor soglasen.

Da je naša stran obravnavala vse reči v domačem — slovenskem — jeziku, ne mislite, gospôda, da smo Vas s tem hoteli žaliti. Ne! Mi smo z besedo domačo v zbornici deželni le v posest vzeli pravice svojega naroda. To je eno, zakaj da smo zmiraj govorili slovenski. Drug namen naš pa je bil ta, da smo Vam djansko pokazali, da je narodni naš jezik zmožen biti parlamentarni jezik kakor Vaš nemški; — s tem pa smo tudi spričati hoteli, da ni ne sanjarija,

ako zahtevamo, da se naš jezik vpelje v šole in urade, kajti pokazali smo Vam djansko, da je zato popolnoma sposoben.

S tem pa da smo osnovali mnogo postav, niso še postavle do dobrega gotove; treba jim je Najviše sankcije.

Zato se zahvalo prečastitemu cesarskemu gospodu namestniku, da se je ves čas marljivo vdeleževal naših zborov, združujem prošnjo, naj zagovarja osnovane naše postavle pri visoki dunajski vladi tako, da jih potrdi Njegovo Veličanstvo. Recite slavni gospod! c. k. ministerstvu, da te postavle je osnovala večina zborova, ki v resnici tudi namestuje večino dežele, kajti njej je narod naš, ko je zbor bil 1867. leta razpuščen, skazal zaupanje s tem, da jo je zopet volil. Zdaj ima visoka dunajska vlada priliko lepo, da djansko pokaže, ali res spoštuje avtonomijo deželno, to je, tisto avtonomijo, ki more biti glavni fundament Avstriji zadovoljni, in še le po zadovoljnosti vseh narodov njenih tudi Avstriji močni!

Zahvalujem se pa tudi častitemu gospodu predsedniku našemu, ki je krmilo zborove ladvice tako vodil, da je cela prijadrala do svojega cilja.

Kakor pa je v začetku zbora našega bil prvi klic: slava presvitlemu cesarju! tako naj tudi zdaj, in to tem več, ker ravno jutri obhajamo imendan Njegov, doni isti navdušeni klic: slava Njegovemu Veličanstvu presvitlemu cesarju Frančišku Jožefu!

In slava-klici so doneli po dvorani v slovesnem trenutku, ko so poslanci zadnjikrat za letos zborovali.

In tako je v saboto 3. dne t. m. deželni zbor končal svoje delovanje, ktero je začel 22. avg. t. l. Imel je 22 očitnih sej. Da pa so odbori večidel delati morali na pretrganje, kaže se iz tega, da se je v kratkem tem času rešilo vladnih predlogov 5, predlogov deželnega odbora 60, predlogov posamesnih poslancev 5, peticij (prošenj) 51. In med temi je bilo veliko prav obširnih reči. Drugi pot bomo imenovali vse te predloge, ki jih je rešil letošnji deželni zbor. —

— (Odbor kmetijske družbe) je v poslednji svoji seji med drugim sklenil, da bo de družbin občni zbor 24. novembra t. l. Ravno kar se razpošiljajo pozivi do podružnic, da blagovolijo pripraviti, kar mislijo, da pride v obravnavo občnemu zboru; posebno naj take reči, o katerih želijo, da pridejo z imenom v program občnega zbora, pošljejo do konca tega meseca odboru v Ljubljano, vsa druga sporočila pa naj pošljejo zadnji čas do 15. novembra t. l., to je: krajše nasvete ali predloge svoje ali svojih udov, imena novih udov, imena taci kmetov in učiteljev, ki zaslужijo častno sreberno svetinjo za sadje in murvoroje. Posebno pa so gosp. predstojniki podružnic in drugi gospodje udje še naprošeni za to, naj ne odlašajo dalje odboru odgovora na pismo od 7. junija t. l. in naj nasvetujejo, kako naj bi se podružnice na novo osnovale. Stvar je zelo važna, in da odbor more prihodnjemu zboru nasvete podati, treba, da vsaj do konca tekočega meseca prejme iz dežele dobrih nasvetov.

— Gosp. dr. Sajevic v Celji ne gré za advokata v Kranj, kamor je od ministra pravosodja imenovan.

— (Naznanilo iz ljubljanske čitalnice.) Podučevanje v petji za gospodičine bode v čitalnici vsako sredo in saboto ob 4. uri popoldne; začne se ta šola v saboto 10. dne t. m.; — za gospode pa vsak ponedeljek in četrtek ob 8. uri zvečer; začne se pa ta šola v ponedeljek 12. dne t. m.

V imenu sl. odbora:

Anton Förster, pevovodja.

— Dramatično društvo je od narodne večine deželnega zbora v podporo prejelo 200 gold.

— (Koncert) gospoda A. Heidriha, v umetnosti vrednega brata našega čislana tenorista g. Fr. Grbica, se stavlja v eno vrsto koncertom tega. Napravil nam je v nedeljo s pomočjo gospé A. Pesjakove, gospodičin A. pl. Neugebauer-jeve in E. Mašek-ove, gg. Fr. Grbic-a, Fr. Kuralt-a, V. Valente in moškega zbora čitalničinega res veseli večer. Ugodno je razvijal svoj lepi glas, al tudi vsi drugi omenjeni so vršili izvrstno svoje naloge. V drugem oddelku koncerta se je igrala kratkočasna igra „Črni Peter“, pri kateri smo zopet priliko imeli občudovati naše prve diletante.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Ministerskemu predsedniku knezu Aueršpergu še niso našli naslednika, če tudi ga marljivo iščejo. Magjarski listi pišejo, da so ministrovci vkljub vsi hlimbi v tolikih skrbéh, kakor dosedaj še niso bili, kajti upor zoper sedanjo sistemo raste od dne do dne in to v raznih podobah. „Pest. Lloyd“ pravi, da se ministerstvo nekako komično razpušča, vendar se še ne vé, iz katerih elementov se sestavi novo. „Jaz ne imenujem nobenega imena — tako dalje piše — in tudi ne povem, kdo da že misli na advokacijo in kdo na profesuro.“

— Liberalni dunajski časniki se še niso zedinili v tem, kaj naj bi se zgodilo z „upornimi“ škofi. Najljubše bi jim se vé da bilo, da bi vlada vse pozaprla v ječe. Največe hudodelstvo škofov je to, da „civilni“ zakon imenujejo grešno zvezo. Proč z vsem konkordatom, zlasti s XIV. oddelkom, ki škofo brani zoper sodnijo. To je sedaj njihov krik. Glasé se pa tudi nasprotni glasovi; na pr. je „Fremdenblatt“ tako pošten, da je rekel: „Mirnejše se dá spati pri „iljojaliteti“ kardinala Schwarzenberga, kakor pri „lojaliteti“ Perceljnovi, Klapkovi in mnogo drugih.“

— Galicija in Česka ste še zmiraj isti deželi, o katerih se sedaj suče vsa notranja politika. Grof Goluhovski se je iz Beča povrnil v Lvov, toda ne kot c. kr. deželni poglavar, ampak le kot — deželni poslanec. Navdušeno ga je zato na kolodvoru sprejela deputacija deželnega zbora. Rekel je, da mu je žal, da mu ni bilo moč cesarja nagniti, da bi obiskal Galicijo, cesarico je imenoval deželnega angelja varha. Bakljada, namenjena Goluhovskemu, se je opustila na njegovo prošnjo.

Česko. Iz Prage. Baron Kellersperg je še zmiraj deželni glavar. — Huda razdraženost je bila 4. dne t. m. zvečer v Pragi. Vzrok temu je bila prepoved českega tabora poleg Pankraca, pri katerem se je vendar sešlo 6—8000 ljudi. Nemški kazini in nemškemu gledišču so se pobijala okna itd. Vojaki so mir naredili.

Iz Linca. Deželni zbor je sklenil, da k ženitvam ni treba privoljenja županovega.

Iz Celovca. Deželni zbor je postavil o realki odložil za prihodnjo sesijo.

Štajarsko. V zadnjem listu smo omenili, da so slovenski poslanci v deželnem zboru oddali nad 20 adres, v katerih izrekajo občinski zastopniki, da so vse razmere na slovenskem Štajarskem res take, kakoršne popisujejo slovenski poslanci v svoji 19. septembra 1868. leta v deželnem zboru visoki vladi predloženi interpelaciji, in želje, da se djansko vpelje narodna ravnopravnost v šole in urade ter da se združijo vsi Slovenci v zedinjeno Slovensko. Vedno dohajajo še enake adrese in skoraj je ni seje, v kateri bi jih ne oddali naši poslanci nad 20. Dozdaj se jih je že nad 100 bralo. Poslale so jih sledeče ob-